

**СИМВОЛІЗМ ОБРАЗУ КІШКИ У СУЧАСНІЙ ІСПАНСЬКІЙ
ЛІТЕРАТУРІ (НА ПРИКЛАДІ ОПОВІДАННЯ ХУЛІО КОРТАСАРА
«ПРОСТОРОВЕ ЧУТТЯ КІШОК»)**

Кожна національна література посідає особливе місце у культурно-філософському контексті національного світоустрою та свтобудови. Не є виключенням у цьому контексті й іспанська література. Беручи до уваги міркування Н. Маньковської [5], В. Толмачова[6] та інших, можемо казати, що на рубежі ХХ-ХХІ століть характерними для неї, як і для інших європейських літератур цього періоду є інтерпретація класичного сюжету та інтриги, вільне використання факту та вигадки (феномен «реальної вигадки»), естетика «гібридних вигадок» (синтез жанрів, використання прийомів масової культури, полістилістика), експерименти в організації текстової оповіді на рівні символіки тощо.

Найчастіше символами у тексті виступають художні образи, представляючи людей, тварин, рослинний світ, світ божеств, почуття. Природня сутність образу дуже широка. Він може бути раціональним і чуттєвим, може базуватися на особистісних переживаннях людини, її уяві, а може бути і фактографічним. Одне із основних завдань, що покладаються на художній образ у літературі – відображення життя. Художній світ твору завжди пізнається посередництвом художніх образів [10] і не важливо про що саме йде мова у тексті : людей, тварин, рослини, світ речей чи почуттів.

Цікавимна наш погляд видається факт, згідно якого найдавніші прояви творчості пов'язані з культовими зображеннями тварин. Якби зміни не відбувалися у площині людина-тварина, «аніمالізм назавжди залишиться сенсоутворювальним фоном, на якому зфокусовано переважаючі гуманістичні тенденції» [14].

З усього величезного списку тварин, які зустрічаються у текстах художньої літератури зупинимося на образі кішки.

У пам'яті людей історія кішки довга і наповнена багатьма таємницями, адже ця істота у процесі самоідентифікації та самоствердження пройшла шлях від «божества» до «відьми». Впродовж століть ставлення до неї змінювалося і це сформувало амбівалентність образу. Для кішки «характерний весь діапазон значень – від милосердя і доброти до злоби і ворожості» [9].

У художніх текстах образ кішки найчастіше постає як образ-символ. Він привносить у сюжет таємницю, загадку і частково розкриває сутність підтексту, основний сенс твору [2, с. 35], т.т. через сакралізацію набуває ознак аохетипності.

Чи не вперше сакралізація образу кішки відбулася у Давньому Єгипті, де ця істота вважалася священною твариною богині Ізиди. Велика богиня-кішка Бастет (Баєтов), що з'явилася в двадцять четвертої династії саме як дочка Ізиди і її чоловіка Осіріса, посіла найвище місце в порівнянні з усіма іншими богинями. Її називали «пані Бубастис, а її храм знаходився в самому центрі міста, оточений водою», говориться в джерелах по міфології [13]. В останній період занепаду Стародавнього Єгипту Бастет ідентифікувалась з Артемідою-хижаком, богинею-дівою, покровителькою природи і родючості [13].

Кішку шанували і як «місячну істоту». Так її називають у словнику міфології [9]. Вважалося, що при настанні темряви, коли промені сонця вже невидимі людському оку, вони відображаються у фосфоресцентних очах кішки, що свідчить про фемінінний типі свідомості.

Якщо казати про різноплановості цієї тварини, то в середні віки вважалося, що кішка наділена силою і владою диявола [9]. Цікавими видаються свідчення, що деякі жінки мали здатність переселяти свою душу в чорну кішку. Це були відьми, які поклонялися не силі світла, а темним силам, тобто самому дияволу. По суті, чорну кішку можна вважати тіньовою

стороною Діви Марії, спроектовану несвідомим бажанням помститися католицької церкви [8]. Такі різноманітні ознаки свідчать про формування полярності архетипу кішки.

Образ білої кішки був пов'язаний з «лікуванням і турботою» [9]. Вона знаходила протиотруту, знімала роздратування і допомагала людям відновлювати сили і здоров'я. Її хвіст служив засобом зцілення сліпоти, і взагалі люди вважали, що «сила кішки зосереджена у неї у хвості, який до того ж допомагав підтримувати рівновагу» [9]. З іншого боку, чорна кішка-відьма отруювала людський розум, заражала людське тіло різними хворобами і наводила на людей сліпоту. Диявол використав хвіст кішки для того щоб зачаровувати людей і робити їх слухняними щодо своєї волі.

У пам'ятках давніх народів є згадки про те, що кішка служила символічним мостом між добром і злом, при цьому знала і те, і інше. Вона виступала в якості посередниці між ними, а також між внутрішньою і зовнішньою життям, богом і надприродними силами природи і людиною. Так як кішка мала доступ в обидві сфери і в обох відчувала себе як вдома, вона володіла пророчою мудрістю і могла навчити нас, як привести в рівновагу конфліктуючі сили. Як символ свідомості кішка є «психічної сутністю, яка знає шлях, допомагає нам навчитися довіряти їй, почитати її, підкорятися їй і слідувати за нею туди, куди вона нас поведе» [8].

Такі відомості про кішку характерні для культур багатьох народів світу. Зупинимося на іспанській та письменникові, що представляє її читачеві.

Після розгрому іспанської республіки і перемоги франкістів 1939 року у Іспанії встановилася фашистська диктатура. Більшість письменників виявилася в еміграції. Цензурою були заборонені багато сучасних літераторів. Неминуче виникали опозиційні настрої. У літературі з'явився напрямок під назвою «тремендізм» (від слова *tremendo* – жах), свого роду різновид натуралізму. Письменників хвилювала проблема пробудження почуттів, активізації молоді [6]. Для цього художники слова використовували різні образи, серед них і образ кішки. Адже кіт завжди може допомогти

людині розібратися у своїх думках, наштовхнути на крок, на який та, здавалося б, ніколи не зважилася б. У творі «Просторове чуття кішок» Хуліо Кортасара, образ кішки є твариною, що символізує свободу, легкість.

У оповіданні автор створює образ кішки, який наповнений глибоким символічним змістом. Таке міркування potwierджує навіть ім'я тварини – Осиріс. Як уже зазначалося, у Давньому Єгипті кішка була священною твариною. Якщо звернутися до давньоєгипетської міфології, то стає зрозумілим, що саме таким іменем називали бога і головного суддю потойбічного світу та відродження світу [13].

Героїня твору має таке ж дивовижне ім'я як і її вихованець. Її звали Алана. Історія імені дуже давня і у різних культурах має різні значення. Їх поєднують не тільки імена, автор наголошує на тому, що у них багато спільного: *«...женщина и кот, узнавшие друг друга в неведомых мне мирах, там, куда мне даже со всей своей нежностью не дано проникнуть»*, чи: *«...когда Алана смотрит на меня, не отводя взгляда, – словно Осирис...»* [12]. Виникає дивне відчуття, що у рамках твору Хуліо Кортасару вдалося створити дуже своєрідний образ жінки і кота, які існуючи окремо, є абсолютно однією сутністю.

Читачеві абсолютно зрозумілими видаються слова *«В голубине ее голубых глаз есть что-то еще; сокрытое словами, стонами, молчанием, лежатиное царство, дышит иная Алана»* [12]. І це щось поєднує її з котом. Та абсолютно зрозумілим це стає тільки тоді, коли у поле зору жінки потрапляє картина із зображенням кішки, яка дуже нагадує Осиріса. *«... она ушла в картину и не вернулась, она стояла рядом с котом, и они вдвоем смотрели в окно на что-то, что только они и могли видеть, на что-то, что только Алана и Осирис видели всякий раз, когда смотрели на меня, не отводя взгляда»* [12].

Дуже цікавим видається вибудована автором парадигма окремих, на перший ряд нічим не пов'язаних номінант: картина-рамка-вікно-кіт-жінка.

Картина-рамка-вікно нагадують своєрідне обрамлення, окремий світопростір. Щоб його зрозуміти необхідний провідник. Ним у тексті виступає кіт із символічним іменем Осиріс. Його ім'я вказує на міфічний зв'язок із володарем потойбіччя, який може мандрувати різними світами. Кіт, як і той, кого він нагадує, символізує перехід із одного стану в інший і притаманний культурам багатьох народів. Осиріс близький за сутністю до героїні, адже і вона є ланкою, яка пов'язує часопростір багатьох часових періодів.

Яскраво представлено у творі момент, коли героїня дивиться на картину із зображенням kota на вікні, символізуючого свободу. Це видовище «втягає» Алану у вигадану художню реальність настільки, що позбавляє її бажання повертатися до дійсності. Вона не хоче повертатися : *«Алана отдалась картинам с первобытной невинностью хамелеона, она переходила из одного состояния в другое, даже не подозревая, что есть зритель, который зорко следит за каждым ее движением и позой, наклоном головы, жестом, дрожью губ, делающих ее другой, свидетельствующим о внутренних изменениях, – там, в глубинах, где она, другая, всегда была Аланой, дополняющей Алану, – карты собирались в целостную колоду»* [12]. Кіт стає для неї символом незалежності і вольності і водночас саме Осиріс допомагає Алані знайти себе, відчувати свій внутрішній світ, усвідомити те, що формує її зону комфортності.

Для повнішого розуміння образу кішки варто звернути увагу на переживання чоловіка Алани, оскільки саме він стає свідком змін, які відбуваються з дружиною. *«Здесь, медленно идучи рядом с ней по галерее, я видел, как она отдается каждой картине, в моих глазах множился сверкающий треугольник, стороны которого шли от нее к картине, от картины ко мне и вновь к ней, чтобы зафиксировать перемену, новый ореол, окружающий ее, но в следующее мгновение он сменялся иной аурой, новой цветовой гаммой, показывающей Алану истинную, в наготе ее сути»* [12]. Чоловік усвідомлює, що втрачає дружину і відбувається це не без участі

кота : *«Последнее преобразование превратило Алану в неподвижную статую, полностью отделенную от всех, от меня, а я, нерешительный, подошел к ней, пытаюсь отыскать ее взгляд, затерянный в картине»* [12], але не розуміє, як йому треба вчинити, щоб повернути усе «на круги своя».

Поруч Алани увесь час був кіт, і як це не дивно він був поруч і у картинній галереї : *«... она остановилась перед картиной, что была наполовину скрыта от меня другими посетителями, застыла, глядя на окно и кота... Я увидел: кот – вылитый Осирис, он смотрел вдаль на что-то, что оконная рама не позволяла увидеть нам»* [12]. Більше того, кіт притягує до себе Алану і врешті решт поглинає її, переносячи у інший простір, інший час, іншу реальність : *«...она ушла в картину и не вернулась, она стояла рядом с котом, и они вдвоем смотрели в окно на что-то, что только они и могли видеть,..»* [12].

Найцікавішим виявляється факт, що Алані там, у тій іншій реальності комфортно. Вона виглядає абсолютно щасливою людиною. І уже зовсім втрачається відмінність між котом і жінкою : вони разом посміхаються, обоє бачать те, що іншим є невидимим, вдивляючись у віконну раму і кіт і жінка стають нерухомими, вони ніби чогось чекають. Алана і Осіріс стають єдиним цілим, належачи іншому світу.

Кіт, символізуючи зв'язок між реальним і уявним, минулим, теперешнім та майбутнім, реалістичним та містичним допомагає героїні віднайти свій внутрішній світ, зануритися своїми думками у інший вимір, здобути свободу, якої їй так бракувало у реальному житті.

У якості висновку хочемо зазначити, що художня література незалежно від часу її творення, образ кішки декларує у двох полярних площинах: добро і зло. У іспанській літературі цей образ зберігає закладену у нього давню значимість : хитрість, волелюбність, гордість, владність. Зберігаючи в собі закономірні риси він стає символічним і у своїй еволюції найчастіше реалізовує запити часу, у який використовується письменниками. Зокрема у

творчості Хуліо Кортасара він символізує тягу до свободи, внутрішніх змін тяги до нового життя тощо.

ЛИТЕРАТУРА

1. Бахтин М. Форма времени и хронотопа в романе: Очерки по исторической поэтике. *Вопросы литературы и эстетики. Исследования разных лит.* М.: Худ. лит. 1975. С. 234 - 407
2. Валгина Н. Теория текста: учебное пособие. Москва: Логос, 2003. 173 с.
3. Енциклопедія постмодернізму / За ред. Ч. Вінквіста та В. Тейлора. – К.: Видавництво Соломії Павличко «Основи». 2003. 635 с.
4. Забарвний О. До таїни образу: Посібник для вчителя. Ніжин: Ніжинський держ. пед. інститут ім. М.В. Гоголя, 1997. 64с.
5. Маньковская Н. Эстетика постмодернизма. СПб. : Алетейя, 2000. 347 с.
6. Новейшая испанская литература URL: <http://www.spain.com.ua/>
7. Нямцу А. Міф і легенда у загальнокультурному просторі: монографія. Чернівці: Чернівецький нац. ун-т. 2010. 256 с.
8. Образ кошки в мифологии, фольклоре и русской литературе URL: <http://festival.1september.ru/articles/410785>
9. Образ кошки в сказках и мифах народов мира. URL: <http://zoolife.com.ua/knigi/koshki/obraz-koshki-v-skazkax-i-mifax-narodov-mira>
10. Образы животных в литературе. URL: http://www.link./Koshka_Skazka.
11. Символы. Значение и практика символов. URL: <http://symbol.grimuar.info/кот-кошка-46.html>
12. Хулио Кортасар. Пространственное чутье кошек. URL: http://royallib.com/book/kortasar_hulio/
13. Шанували і поклонялися подібно божествам : історія кішки в стародавньому Єгипті. URL: <https://znaj.ua/history/172083-shanuvali-i-poklonyalisya-podibno-bozhestvam-istoriya-kishki-v-starodavnomu-yegipti>
14. Эпштейн М. Природа, мир, тайник вселенной. Мир животных и самосознание человека. URL: <http://www.nvkz.kuzbass.net/dworecki/>

Анотація

У матеріалах зроблено спробу аналізу образу кішки через призму гносеологічного зрізу. Виокремлено окремі символічні ознаки образу в творі іспанського письменника Х. Кортасара.

Ключові слова: образ, символіка, художній текст, аналіз.

Summary

In the materials an attempt was made to analyze the cat breeding through the prism of the epistemological cut. The separate symbolic signs of the image in the work of the Spanish writer H. Cortasar are singled out.

Key words: image, symbolism, artistic text, analysis.